

לעילוי נשמת

מרת אלישבע ע"ה בת יבלחט"א יעקב אליהו ושרה הורביץ

הבחור שמואל אלעזר ז"ל בן יבלחט"א נתן ואביבה הורביץ

מהי אסמכתא ומה אינה אסמכתא

א. שיטת רש"י [על פי מה שביארו התוס'].

- **המתחייב לתת לחבירו איזה דבר אם יתקיים תנאי שאינו תלוי בו כלל**, [כמשחק בקוביא, שאומר אם תנצח אשלם לך], **אם התקיים התנאי חייב לשלם**, כי לא יתכן שהיה סבור שלא יתקיים התנאי, ומתחילה לא התכוון לתת, שהרי אין שום סיבה שיוכל לחשוב שלא יתקיים התנאי, ואם התנה, ודאי כוונתו לקיים.

- **המתחייב לתת לחבירו איזה דבר אם יתקיים תנאי שיש בידו לקיים**, **אם ראוי לתת את אותו הדבר, כשיתקיים התנאי**, [כגון חוכר שדה על מנת לשלם מחצית מהיבול, ואומר שאם לא יעבד את השדה כראוי, ישלם כפי מה שהיה ראוי לצאת ממנה, אם היה עובד כראוי - אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא], **אם התקיים התנאי [שלא עיבד את השדה כראוי], חייב לשלם**, כי בוודאי התכוון לכך. **אבל אם אין ראוי לתת את אותו דבר כשיתקיים התנאי**, [כגון חוכר שדה, ואומר שאם לא יעבד כראוי, ישלם סכום גדול מאוד, הרבה יותר ממה שהיה ראוי לבעלים, אם היה מעבד כראוי - אם אוביר ולא אעביד אשלם אלפא זוזי], **אף על פי שהתקיים התנאי**, [ולא עיבד כראוי], **אינו חייב לשלם** מה שאמר, כי ודאי לא התכוון לכך מעולם.

- **המתחייב לתת לחבירו איזה דבר, אם יתקיים תנאי, שבדרך כלל יש בידו לקיים, אבל פעמים אינו יכול לקיימו**, [כגון אם לא אקנה לך דבר פלוני אתן לך משלי בזול, שבדרך כלל בידו הדבר לקנות או לא לקנות, כי מצוי לקנות, ומכל מקום פעמים אין המוכר מתרצה למכור, ואין בידו לקנות], **אף על פי שהתקיים התנאי**, [ולא קנה לחבירו מה שאמר], **אינו חייב לשלם**, כי ודאי לא התכוון לכך מעולם, אלא היה סבור שיבטל את התנאי, כי היה סבור שהדבר בידו.

ב. שיטת רבינו תם.

מתחילה פירש רבינו תם, שכל המתחייב לתת לחבירו איזה דבר, אם יתקיים תנאי שאינו תלוי בו, הרי זה אסמכתא, כי בוודאי לא התכוון לתת לחבירו על דעת מה שאין לו שליטה עליו. אלא שכל זה כשהתנאי הוא רק לטובת חבירו, כגון אם יתקיים התנאי, הוא ישלם לחבירו, ואם לא יתקיים שניהם אינם משלמים כלום, אבל כשהתנאי לטובת שניהם, כגון משחק בקוביא, שמי שמנצח, חבירו משלם לו, כל אחד מתכוון להקנות לחבירו, כדי שחבירו יתכוון להקנות לו, ולכן התנאי מועיל, אף על פי שאין ביד אחד מהם לקיימו.

ולאחר מכן פירש רבינו תם, שאסמכתא הוא כל תנאי שהאדם עושה כדי שחבירו יסמוך על דבריו, [ואפילו כשהתנאי מיטיב עם שניהם], מאחר שאין כוונתו בתנאי אלא שיאמינו לו, בוודאי לא התכוון לתת אם יתקיים התנאי, אלא שכשיראו שמוכן לתת אם יתקיים התנאי, יאמינו לו שברור לו שהתנאי לא יתקיים. אולם משחק בקוביא אינו אסמכתא, כי אינו מתנה עם חבירו כדי שיאמין לו שהוא ינצח, אלא עושה על מנת להרוויח.

סיטומתא

דרך החנוונים לקנות הרבה חביות מבעל הבית, ולקחת לחנות בכל פעם חבית אחת, [עד שמוכרים כל היין שבה], ומאחר שמניחים אצל המוכר את רוב החביות שקנו, עושים על החביות רושם, להיכר שהחביות מכורות, והרושם הזה נקרא סיטומתא.

י"א שעשיית הסיטומתא מועילה לקנות את החביות כמו משיכה, ואחר שעשו את הסיטומתא, אי אפשר לחזור מהקניין.

וי"א שרק במקום שנהגו כן בפירוש, עשיית הסיטומתא מועילה לקניין גמור, **אבל בשאר מקומות, אין עשיית הסיטומתא קונה את החבית כמו משיכה**, והבא לחזור מהקניין, יכול לחזור, **אלא שצריך לקבל עליו קללת מי שפרע**.

אם המקח ביד המוכר פוסקים

עליו אף על פי שלא יצא השער

כבר התבאר שהטעם שאסור לתת מעות, על מנת לקבל את המקח אחר זמן, הוא משום שאם בין שעת מתן המעות לבין קבלת המקח יתייקר המקח, נמצא הלוקח מקבל דבר השווה יותר ממה ששילם, מחמת ששילם מראש, והרי זה כמלווה מעות, [משעת התשלום עד שעת קבלת המקח], ומקבל תמורת זאת הנאה, [שמקבל דבר השווה יותר ממה ששילם], וכל זה כשאין המקח ביד המוכר, [ולא יצא השער שעל ידו נקל להשיג את המקח], אבל אם המקח ביד המוכר, הרי זה כאילו קנאו הקונה בשעת התשלום, ואם כן כשהתייקר ברשות הקונה התייקר, ואין כאן שכר הקדמת מעות, משום שאין כאן הקדמת מעות כלל.

ובדף ס"ג התבאר, שמהטעם הזה שאין כאן הקדמת מעות, **אם המקח מוכן ומזומן ביד המוכר**, לתת אותו כמו שהוא, **מותר למכור אותו אפילו בזול**, על מנת לתת לאחר זמן, **אבל אם המקח שביד המוכר עדיין מחוסר תיקון, מותר למכור אותו רק לפי השער של הלקוטות המוכרים עתה**, [אף על פי שאינו שער הברור לכל, וכשיקבע השער לכל יהיה יקר ממה שהוא עכשיו], אבל אסור למכור פחות מהשער הזה, על מנת לתת לאחר זמן, כשיהיה הדבר מוכן.

אולם מדברי רש"י במשנתנו משמע, שאין חילוק בזה, ובכל אופן שהמקח ביד המוכר, **רשאי למכור אותו באיזה מחיר שירצה**.

לדעת רב, אין המקח נחשב בידו של המוכר, אלא אם כן נגמרה מלאכתו, והוא ראוי להינתן כמו שהוא, או שהוא מחוסר מלאכה אחת, או שתים, כדי שיהיה מוכן. **אבל אם הוא מחוסר שלוש מלאכות או יותר**, הרי זה כדבר שאינו ביד

המוכר, ואין פוסקים עליו עד שיצא השער.

ולדעת שמואל, כל דבר שהאדם יכול להכינו, אפילו אם יגמר רק על ידי מאה מלאכות, מאחר שכל המלאכות בידו של האדם, הרי זה כאילו הוא כבר מוכן בידו, ופוסק עליו אף על פי שלא יצא השער. אבל דבר שאין האדם יכול להכינו, ולא יהיה מוכן אלא על ידי שמים [כצמיחת תבואה], אף על פי שאינו מחוסר אלא דבר מועט להיות מוכן, אינו נחשב כדבר שביד המוכר, ואין פוסקים עליו עד שיצא השער.

פסיקה על הגדיש

מלאכות שעושים בגדיש עד שיהיה ראוי להימכר הם: א. לשטוח העומרים בחמה. ב. לייבש את התבואה. ג. לדוש. ד. לזרות את המוץ ברוח על ידי רחת, כדי שישארו החטים בלבד.

לדעת שמואל – הגדיש נחשב כמוכן ביד בעליו, ופוסקים עליו קודם שיצא השער, אף על פי שמחוסר כל ארבע מלאכות אלו, ואף על פי שהזרייה נעשית על ידי הרוח, ואין בכח האדם להביא את הרוח, מכל מקום יש בכוחו לנופף בנפה, ולזרות בלא הרוח הטבעית הבאה בידי שמים.

ולדעת רב – אין פוסקים על הגדיש, אלא אחר ששטחוהו בחמה והתייבש, ונותרו רק שתי מלאכות לגומרו, [א. דישה, ב. זרייה].

פסיקה על ענבים וזיתים

מלאכות שעושים בענבים וזיתים עד שיהיו ראויים להימכר כיון ושמן הם: א. חימום בכלי [של ענבים קרוי עביט ושל זיתים קרוי מעטן]. ב. הכנסה למקום שדורכים אותם. ג. זריכה. ד. המשכה לבור.

לדעת שמואל – י"א שפוסקים עליהם משעה, שהכניסו אותם לכלי להתחמם אף על פי שעדיין מחוסרים הרבה מלאכות. ולדעת רבי חייה, חימום הענבים נחשב פעולה שהיא בידי שמים, ולכן מודה שמואל שאין פוסקים על הענבים, אלא אחרי שהתחממו בעביט.

ולדעת רב – פוסקים עליהם, רק משעה שנתרו בהם שתי מלאכות להיות מוכנים למכור. ובמקומות, שהקונה עושה את הפעולה של המשכה לבור, פוסקים על הענבים משעה שהתחממו בעביט, ולא נותר לבעלים אלא להכניסם לגת, ולדרוך עליהם בגת.

פסיקה על ביצי חרס

מלאכות שעושים בגושי עפר [=ביצים] עד שנעשה קדרה הם: א. גילגול הבוץ לפי מידת הכלי שחפץ לעשות ועשיית בית קיבול בתוכו. ב. יבוש הבוץ. ג. הכנסה לכבשן. ד. שריפה בכבשן. ה. הוצאה מהכבשן.

לדעת שמואל – פוסקים על הביצים, אף על פי שמחוסרים כל המלאכות הללו, כלומר מי שיש לו ביצים פוסקים עמו לקבל ממנו קדירות.

ולדעת רב – פוסקים עליהם, רק משעה שנתרו בהם שתי מלאכות להיות מוכנים למכור, ובמקומות, שהקונה מוציא אותם מהכבשן פוסקים עליהם משעה שיבשו, ולא נותר למוכר אלא להכניסם לכבשן ולשרפם.

ולדעת רבי מאיר אין חילוק ממה עושים את הקדרות. אבל לדעת רבי יוסי, אין הדין הזה אלא בקדרות העשויות מאדמה שאינה מצויה, אבל כשעושים את הקדרות מאדמה מצויה, פוסקים עליהם אף על פי שאין ביד המוכר כלום, כי בנקל יכול להשיג מאחרים, [במצב הנחשב כמוכן], והרי זה כאילו הוא מוכן בידו.

פסיקה על הסייד

מלאכות שעושים באבנים הנכנסות לכבשן [שבכך כבר נעשתה בהן מלאכה אחת] עד שנעשות סיד הם: א. שריפה. ב. הוצאה מהכבשן. ג. נותנים בהם מעט מים וצוברים אותם והן נידוכות מאליהן כקמח טחון.

לדעת שמואל – פוסקים על הסייד משעה שראוי להכניס את האבנים לכבשן, אף על פי שמחוסר ארבע מלאכות, משום שכל המלאכות בידי אדם הן, וכאילו יש ביד המוכר סיד מוכן.

ולדעת רב – פוסקים עליו, רק משעה שנתרו בו שתי מלאכות להיות מוכן, ובמקומות, שהקונה דך את הסייד פוסקים עליו משעה שנכנסו האבנים לכבשן, ולא נותר למוכר אלא לשרוף ולהוציא.

פסק על הפירות אחר שיצא

השער ולאחר זמן הוזלו

נתן מעות בשווה כור חטים, על מנת לקבל כור חטים לאחר זמן, וכשהגיע הזמן הוזלו החטים, [כגון שנתן 25 דינר כשהיה כור חטים שווה 25 דינר, וכשהגיע הזמן שבא לקבלו, היה שווה הכור 20 דינר].

לדברי חכמים – אם הקונה התנה עם המוכר, שאם יוזלו החטים יקבל ממנו יותר מכור, [שכך ראוי לתת לו כנגד מעותיו], על המוכר לתת לו יותר מכור, ואם המוכר אינו רוצה, ומבטל את המקח, עליו לקבל קללת מי שפרע. אבל אם הקונה לא התנה עם המוכר, שאם יוזלו החטים יקבל ממנו יותר מכור, אין המוכר חייב לתת לו אלא כור, ואם הקונה חוזר בו מהמקח, עליו לקבל קללת מי שפרע.

ולדברי רבי יהודה – אין חילוק בין קונה שמתנה

לקבל כנגד מעותיו אם יוזלו החטים, לבין קונה שאינו מתנה כן, כי כל קניין הוא על דעת שאם יוזלו החטים, הקונה יקבל יותר חטים, כפי המעות שנתן, ואם המוכר אינו רוצה, ומבטל את המקח, עליו לקבל קללת מי שפרע.

והטעם שהם יכולים לחזור בהם מהמקח, [ולקבל מי שפרע], כשאינם רוצים לתת כמו שמחוייבים, אף על פי שהמוכר כבר קיבל את התשלום, [לחכמים הקונה יכול לבטל כשלא היה תנאי, אף שהדין עם המוכר, והמוכר יכול לבטל כשהיה תנאי, אף שהדין עם הקונה, ולרבי יהודה בכל אופן המוכר יכול לבטל, אף שהדין עם הקונה], משום שבנתינת המעות לא נגמר הקניין, אלא במשיכת המקח, וכל שלא היה קניין משיכה, יכולים לחזור בהם, אלא שהחזור בו כשאינן הדין עמו, מתקלל בקללת מי שפרע, [כמבואר בפרק רביעי].

ואף רבי שמעון, האומר שבנתינת המעות נגמר המקח, לעניין זה שהקונה אינו יכול לחזור בו, אפילו על מנת להתקלל, מודה הוא בזה לדברי חכמים, שהקונה שלא התנה, יכול לחזור בו מהמקח על מנת להתקלל, כי רק כשאינן לו הפסד, אינו יכול לחזור מהמקח בשום אופן, אבל כשיש לו הפסד, [שמקבל חטים השווים פחות ממה ששילם], יכול לחזור בו מהמקח על מנת להתקלל.

ומודים חכמים, שמי ששלח את חברו, שיקנה עבורו איזה דבר, והשליח נתן מעות למוכר, על מנת לקבל את המקח אחר זמן, ולא התנה עמו שאם יוזל המקח יוסיף עליו עד שיהיה שווה כמעות שנתן, אם אחר כך הוזל המקח, וחזר בו המשלח מהקניין, כי לא רצה לקבל דבר השווה פחות מהתשלום, אין כאן קללת מי שפרע, לא לשליח שקנה עבור המשלח, ולא למשלח שקנו עבורו.

השליח אינו בר קללה, כי לא הוא חזר בו, ומה הוא יכול לעשות אם המשלח חוזר בו.

והמשלח אינו בר קללה, כי אומר שלא מינה את השליח, אלא שיקנה כראוי, וכשלא התנה עם המוכר שאם יוזל המקח יוסיף עליו, קלקל, וממילא לא נעשה שליח לכך.

אריס הלווה זרעים מהבעל הבית

אף על פי שאסור להלוות סאה על מנת לקבל סאה, שמא תתייקר בינתיים, ונמצא הלווה מחזיר דבר השווה יותר ממה שלווה, יש אופנים שמותר לאריס ללוות זרעים מבעל הבית, על מנת להחזיר לו את אותה כמות של זרעים, אפילו אם יתייקרו אחר כך, [אריס הוא המקבל את השדה מבעל הבית, על מנת לחלוק עמו בתבואה].

במקום שנהגו שהאריס נותן את הזרעים – כל זמן שהאריס אינו מביא זרעים, בעל השדה יכול לסלקו מהאריסות, אפילו אם כבר החל לעבד את הקרקע [כגון בחרישה], ולכן מותר לו להלוות לו סאה [או מדה אחרת של] זרעים, על מנת לקבל מהתבואה שתגדל, סאה זרעים יותר מהחלק הראוי לבעל הבית, כי אין הדבר נחשב להלוואה, אלא כאילו בשעה שמלווה לו, מוריד אותו לאריסות על מנת לשנות מהמנהג, דהיינו שבעל הבית יתן את הזרע יותר ממה שבעלי שדות אחרים נותנים, וכנגד זה יטול ביבול יותר ממה שבעלי שדות אחרים נוטלים.

ובמקום שנהגו שבעל הבית נותן את הזרעים – אם כבר ירד האריס לעבוד את הקרקע, שוב אין בעל השדה יכול לסלקו, ואינו יכול להלוות לו סאה על מנת לקבל סאה, כי אין להחשיב את שעת ההלוואה כתחילת ירידת האריס לאריסותו, על מנת לתת לבעל הבית יותר יבול מהמנהג, כי תחילת ירידתו לא היתה על דעת כן, ואין יכול לשנות את התנאים אחר שכבר ירד, ואם ילווה סאה ויחזיר סאה, התשלום נחשב כתשלום של הלוואה, ולא כחלק מהאריסות, ורק קודם שהתחיל לעבוד את הקרקע, יכול בעל השדה להלוות לו סאה, על מנת לקבל סאה יתרה ביבול, שבזה ירידת האריס לאריסות היא על דעת כן, והתשלום הוא חלק בעל השדה.

ולפי פירוש רש"י בדף ע"ג [בסוגיית שבשי שבשא] יש אפשרות נוספת להלוות לאריס סאה בסאה, והיא אם המלווה יעבוד עם האריס מעט, שאז הסאה שמקבל אינה תשלום חוב, אלא תשלום על העבודה הזו שעובד עם האריס בקרקע.

ואף על פי שבמקום שמותר להלוות לאריס סאה בסאה, מותר לקבל את התשלום אפילו אם התייקרו החטים בינתיים, רבן גמליאל היה מחמיר על עצמו, וכשהיו החטים מתייקרות היה נוטל חטים השוות עתה כפי מה שהיו שוות החטים שהלווה.

דין מי שעבר והלווה סאה בסאה

אם התייקרו החטים – אסור לו לגבות סאה חטים, כי היא יקרה ממה שהלווה, ולא יגבה אלא כפי מה שהיו החטים שוות בזמן ההלוואה.

ואם הוזלו החטים – יקבל סאה חטים כמו שהלווה, אף על פי שהיא שווה פחות ממה שהלווה.

ניתן לקרוא את האותיות המודגשות בלבד כסיכום קצר של הדף

להצטרף לקבוצת וואצאפ לקבלת הקבצים מידי יום לחצו על [הקישור הבא](#)

להצטרף לקבוצת טלגרם לקבלת הקבצים מידי יום לחצו על [הקישור הבא](#)